

Od autorki

Książka koncentruje się na pierwszym dziesięcioleciu funkcjonowania socjalistycznej kinematografii, które można traktować jako pewną zamkniętą całość, wynikającą z oddziaływania na sytuację kina zespołu tych samych przyczyn głównych. Był to bowiem, z jednej strony, okres odbudowy i chaotycznego początkowo krystalizowania się struktur organizacyjnych i podwalin materialnych przemysłu filmowego; a z drugiej – okres stopniowego, coraz silniejszego podporządkowania polityce, coraz bardziej ścisłego nadzoru nad kinematografią, sprawowanego przez władze partyjne.

O losach powojennej kinematografii zadecydowała radziecka idea „filmu jako najważniejszej ze sztuk” i – będące pochodną fascynacji tą

ideą – decyzje dotyczące relacji państwo (partia) – kino. Od samego początku konsekwentnie przyjmowano, że głównym czynnikiem regulacji systemu powinna być ideologia i dążenie władz politycznych do osiągnięcia przy pomocy kina hegemonii w sferze świadomości społecznej. Aspekty ekonomiczne zeszyły w tym kontekście na dalszy plan, co miało niebawem odbić się na kondycji gospodarczej kinematografii. Przyjęte w tym okresie generalne założenia i rozwiązania, zapoczątkowane utworzeniem w 1944 roku załączków państwowego nadzoru nad kinematografią, a następnie jej upaństwowieniem w 1945 roku, wywarły wpływ na sposób myślenia o kinie – jego funkcjach, powinnościach twórców i wyobrażeniach na temat widzów – na przeciąg kolejnych kilkudziesięciu lat.

1955 rok autorka traktuje tutaj jako szczególną cezurę. Był to bowiem moment, kiedy – wraz z początkiem przejściowej liberalizacji ówczesnej polityki kulturalnej – można już było przystąpić do dokonania swoistego bilansu pierwszego okresu odbudowy, zarówno osiągnięć, jak i popełnionych błędów. W tym momencie ujawnił się zarazem ogrom zadań stojących przed państwem i powstała konieczność wyciągnięcia wniosków z dotychczasowych doświadczeń. Okazało się bowiem, że praktyczne następstwa upaństwowienia kinematografii wyraźnie odbiegają od entuzjastycznych zapowiedzi i obietnic promotorów takiego rozwiązania, skutkują licznymi sprzecznościami i rozczarowaniami tak twórców, jak i widzów.

Książka traktuje o kinie jako pewnej instytucji życia społecznego, kształtowanej pod wpływem czynników artystycznych, ekonomicznych, politycznych i ideologicznych. Autorka skupia się na infrastrukturze twórczości filmowej, na społecznych praktykach wytwarzania i rozpowszechniania filmów, oraz na polityczno-ekonomicznych makrostrukturach, umożliwiających te praktyki, starając się określić pewne cechy modelowe systemu. Celem rozważań nie jest analiza kolejnych powstających w tym okresie filmów, albowiem zostały one szczegółowo udokumentowane i przeanalizowane przez autorów zajmujących się historią polskiego kina¹. Poszczególne rozdziały koncentrują się na rekonstrukcji podstawowych

---

¹ Por. np. T. Lubelski, *Historia kina polskiego. Twórcy, filmy, konteksty*, Wyd. Videograf II, Chorzów 2009.

założeń polityki kulturalnej partii i państwa wobec kina oraz przypisywanych mu funkcji. Poprzez opis i analizę instrumentów tej polityki oraz sposobów ich oddziaływania na kino próbują odślonić rzeczywiste cele, zakres, strategię i taktykę aparatu partyjno-państwowego, a także styl sprawowania władzy nad kinem. Autorka zamierza pokazać jak złożone, trudne i pełne napięcia procesy toczyły się pod hasłami „upaństwowienia kinematografii”, „kinofikacji”, czy „walki o widza”, i odślonić mechanizmy sterujące wydarzeniami rozpatrywanymi często w izolacji. Badając wpływ polityki na materialne wyposażenie kina i jego kondycję finansową, postawy twórców i widzów, kształt systemów produkcji, dystrybucji i eksploatacji filmów oraz charakter występujących między nimi powiązań, zmierza do wyłowienia podstawowych prawidłowości funkcjonowania tej instytucji w warunkach państwowego monopolu i partyjnego dyktatu, a zarazem do poznania społeczno-kulturowej i ekonomicznej efektywności polityki kulturalnej z punktu widzenia przyjętych założeń programowych oraz rzeczywistych interesów władzy, środowiska filmowego i kinowej widowni. Taki sposób podejścia do zagadnienia w najpełniejszy sposób urzeczywistniał w swoich publikacjach prof. Edward Zajiček – pionier rozważań na temat historii gospodarczej kinematografii i właśnie ten sposób refleksji nad kinem jest autorce najbliższy².

Praca oparta jest w znacznej części na niepublikowanych źródłach, których krytyczne opracowanie powinno umożliwić wzbogacenie, a niekiedy i weryfikację, dotychczasowej wiedzy o polskiej kinematografii. Warto bowiem zauważyć, że opisy historii powojennego kina zaprezentowane w III tomie *Historii filmu polskiego*³, jak i nieliczne kolejne powstałe w latach siedemdziesiątych, uległy sporej dezaktualizacji. Po pierwsze, z powodu ówczesnej małej dostępności materiałów źródłowych, po drugie – z powodu, trafnie ocenionej przez Alinę Madej, konieczności dostosowywania opinii na temat meandrów rozwoju kinematografii do (...) *oficjalnych strategii historiograficznych czyli obowiązującej*

² Por. np. E. Zajiček, *Poza ekranem. Polska kinematografia w latach 1986–2005*, Wyd. Stowarzyszenia Filmowców Polskich, Warszawa 2009.

³ *Historia polskiego kina*, t. III, red. J. Toeplitz, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, Warszawa 1974.

*wykładni minionych zdarzeń*⁴. Być może zatem książka pomoże w nowej interpretacji sensu i ogólnokulturowych konsekwencji dokonujących się po wojnie przemian polskiego kina i okaże się użyteczna w kolejnych poczynaniach badawczych i interpretacyjnych.

---

⁴ A. Madej, *Kino – władza – publiczność. Kinematografia polska w latach 1944–1949*, Wyd. Prasa Beskidzka, Bielsko-Biała 2002, s. 7.